

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber XXXVII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

uere diuersis locis. Ad conuulsa viscera, aut contusa, vt M. Varro autor est: ipsis enim verbis eius vtat: Lix cinis est inquit foci. Inde enim cinis lixius potus medetur: vt licet videre gladiatores cum deluferint, hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos Cōsulares nuper absumptos indicauimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis, sunt aliqua remedia, vt in carbone ecce & cinere. Non præteribo & vnum foci exemplum, Romanis literis clarum: Tarquinio Prisco regnante tradit repente in foco eius apparuisse genitale è cinere masculini sexus, eamque quæ infederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam, consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullum natum, qui regno successit, Inde & in regia cubati puero caput arfisse visum, creditumque Laris familiaris filium. Ob ib compitalia & ludos La- 10
ribus primùm instituisse.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXVII.

PRO O E M I V M.

20

VT NIHIL instituto operi desit, gemmæ superfunt, & in arctum coacta rerum naturæ maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus; materiæ, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas verò extra pretia vna, taxationemque humanarum opum arbitrantes, vt plerisque ad summam absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit vna aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantum admiratio hæc exarserit, diximus quadantenus in mentione auri anulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt. Promethei 30 vinculorum interpretatione fatali: primùmque saxi huius fragmentum inclusum ferro ac digito circumdatum, anulum, & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni, & Pyrrhi regis, & qui sculptores optimi, & nobilitates artificum, & quis primus dactylithecam Romæ habuit.

CAPVT I.

His initiis cœpit autoritas, in tantum amorem elata, vt Polycrati Samio severo insularum ac litorum tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, fati piamenti in vnus gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeq; ab inuidia eius abundè se redimi putaret, si hoc vnum doluisset. Assi- 40 duo ergo gaudio lassus, prouectus nauigio in altum, anulum misit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, escæ vice raptum, vt faceret ostentum, in culinam domini rursus Fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostenduntq; Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimum propè locum tot prælatis obtinentem. Post huc anulū regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur achaten, in qua i x. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia, quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas extat apud autores, præterquam Ismeniam choraulem, multis fulgentibusque vti solitum, comitante fabula vanita- 50 tem eius, indicato in Cypro sex aureis denariis smaragdo, in quo fuerat sculpta Amymone, iussif-

ne, iussisse numerari: & cum duo relati essent, imminuto pretio, malè me Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum h gemmæ dignitati. Hic videtur instituisse, ut omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti Dionysodorus æqualis eius & æmulus, ut sic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritia electas: forte quadam his exemplis initio voluminis oblati aduersus istos, qui sibi hanc ostentationem arrogēt, ut palàm sit eos tibicinum gloria timere. Polycratis gemma, quæ demonstratur, illibata intactaque est. Ismenia ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gema se ab alio scalpi, quàm à Pyrgotele, nō dubiè clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, quique Diui Augusti imaginē similē expressit, qua postea principes signabant, Dioscorides. Sylla Dictator traditione Iugurthæ semper signauit. Est apud autores, & Intercatiensem illum, cuius patrem Scipio Æmilianus ex prouocatione interfecerat, pugnae eius effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quidnā fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas in matris anulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas & edicta, quæ ratio temporū nomine eius reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quintiam Meccenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad euitanda conuicia sphingis, Alexandri Magni imagine signauit. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine dactylithecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique eiusdem ætatis autores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex dactylithecas in æde Veneris Genitricis consecrauit: Marcellus Octauia genitus in Palatina Apollinis æde vnam. Victoria tamen illa Pompeij primū ad margaritas gemmasque mores inclinauit: sicut L. Scipionis & Cn. Manlij ad cælatum argentum, & vestes Attalicas, & triclinia ærata: sicut L. Mummi, ad Corinthia & tabulas pictas.

30 *De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & natura crystalli, & medicinis, & luxuria circa ea, & quando primū inuenta murrhina, & luxuria circa ea, & natura murrhinorum, & quæ mentiti sunt autores de succino.*

CAP. II.

40 ID vti planius noscatur, verba ex ipsis Pompeij triumphorum actis subiiciam. Ergo tertio triumpho, quem de piratis Asia, Ponto, gentibusq; & regibus in septimo operis huius volumine indicatis, M. Pisoni, M. Messala consulibus, pridie Calend. Octob. die natalis sui egit, transtulit alueum cum tesseriis lusorium è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie propè ad hanc amplitudinem accedente, in eo fuit Luna aurea pondo xxx. lectos tricliniæ tres: vasa ex auro & gemmis abacorum nouem: signa aurea tria, Mineruæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis triginta tres: montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circundata vite aurea. Museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, seueritate victa, & veriore luxuriæ triumpho. Quàm profectò inter illos viros durasset cognomen Magni, si prima victoria sic triumphasset? & margaritis, Magne, tam prodiga re, & fœmi-
50 eiusdem quàm virilia? Republicæ datum mille talentum, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, h-s. bina millia, cōmilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem

2 G. Bud.
prefectis &
quæstoribus
qui oras maris
defendissent,
datum mille ta-
lentum militi-
bus singulis se-
na millia se-
stertium, comi-
tibus singulis
quinquaginta.

tamen fecit causam Caij principis, qui super omnia muliebria focculos induebat è margaritis: & Neronis principis, qui scepra, & ^a personas, & cubicula viatoria vnionibus cõstruebat. ^{histrionum} Quinimo etiam ius videmur perdidisse corripendi gemmata potoria, & varia supellectilis genera, anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem victoria primùm in urbem murrhina induxit: primûsque Põpeius sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum vsum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis. Excrescit q̄; indies eius rei luxus, murrhino octoginta festeriis empto, capaci planè ad sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos Consularis, ob amorem obroso eius margine, vt tamen iniuria illa pretium auget: neq; est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idè in reliquis generis eius ¹⁰ quantum vorauerit, licet existimare ex multitudine, quæ tanta fuit, vt auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim ^b hortis exposita occuparent: quod à populo impleri canente se, dum Pompeiano præludit, etiam Neroni fatis erat: qui vidit tunc annumerari vnus scyphi fracta membra, quæ in dolorem credo seculi inuidiamque fortunæ, tanquam Alexandri Magni corpus in conditorio seruari, vt ostentarentur, placebat. T. Petronius Consularis moriturus, inuidia Neronis principis, vt mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam trecentis festeriis emptam fregit. Sed Nero, vt par erat principem, vicit omnes, trecentis festeriis capidem vnã parando. Memoranda res, tanti Imperatorem patrẽmque patriæ bibisse. Oriens murrhina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus, maximè Parthici regni: præci- ²⁰ puè tamen in Carmania, Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos: crassitudine rarò, quanta dictum est vasi potorio. Splendor his sine viribus, nitòrque veriùs, quàm splendor. Sed in pretio varietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candorẽmque, & tertium ex vtroque ignescentem, velut per transitum coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Sunt qui maximè in iis laudent extremitates, & quosdam colorum percussus, quales in cœlesti arquo spectantur. His maculæ pingues placent: translucere quicquam aut pallere vitium est: Item sales verrucæque non eminentes, sed vt in corpore etiam plerunque sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, gelu ³⁰ vehementiore concreto. Non aliubi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent: glaciẽm q̄; esse certum est: vnde & nomen Græci dedere. Oriens & hanc mittit, sed Indicæ nulla præfertur. Nascitur & in Asia, vilissima circa Alabãda & Orthosiam, finitimisque montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ Alpium iugis. Iuba autor est, & in quadam insula Rubri maris ante Arabiam sita nasci, quæ Neron vocetur: & in ea, quæ iuxta gemmam topazion ferat, cubitalem q̄; effossam à Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis, immensis iugis depressis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Ephesius, aratro in Asia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius vero est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines verò negat nisi ad Meridiem spectantibus locis nasci: quod certum est: non enim ⁴⁰ reperitur in aquosis, quanquam in regione prægelida, vel si ad vada vsque clacientur amnes. Cælesti humore paruaq; niue id fieri necesse est: ideo caloris impatiens, nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexangulis nascatur lateribus, non facilè ratio inueniri potest, eò magis quòd neque mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterum læuor, vt nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat, quam in Capitolio Liuia Augusta dicauerat, librarũ circiter quinquaginta. Idem Xenocrates autor est, vas amphorale visum, & aliqui ex India crystallum sextariorum quatuor. Nos liquidò affirmare possumus, in cautibus Alpium nasci, atque adeò inuiis, vt plerunque fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestantur plurimis vitis, scabro, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquando vomica, præduro fragilique ⁵⁰ centto & sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo: aliis capillamentum rimæ simile.

Hoc

Hoc artifices cælatura occultant. Quæ verò sine vitio sunt, puras esse malunt, acenteta appellantes, nec spumei coloris lymphidæ aquæ. Postremò autoritas in pondere est. Inuenio Medicos, quæ sunt vrenda corporum, non aliter vtilius id fieri putare, quàm crystallina pila aduersis posita Solis radiis. Alius hic furor, H-s C L. M. trullam vnam non ante multos annos mercatam à matrefamiliâs, nec diuite. Idem Nero amissarum rerum nuntio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illifos. Hæc fuit ratio seculum suū punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta farciri nullo modo queunt. Mirè ad similitudinem accessere vitrea, sed prodigij modo, vt suum pretium auxerint crystalli, non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quã gemmæ, autoritatem, sanè maiorem aliquibus de causis crystallina & murrhina, rigidi potus vtraque. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est vanitas Græcorum diligētia. Legentes modò æquè perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque inter sit vitæ, scire poteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaëthontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam Sol vocitatus sit Elector, plurimi Poëtæ dixere, primique vt arbitror, Æschylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod esse falsum, Italiae testimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas infulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas vnquam ibi fuisse, certum est: nec verò vllas ibi appositas esse, in quas quicquam cursu Padi deuchi possit. Nam quòd Æschylus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit, eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum, faciliorem veniam facit ignorati succini in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æquè falsum prodidere, in extremis Adriatici sinus rupibus in viis arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in Liguria effodi dixit. Phaëthontem in Æthiopia Hammonis obiisse: ob id delubrum ibi esse atque oraculum, electrumque gigni. Philemon fossile esse, & in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris quod vocaretur electrum: in alio loco fuluum, quod appellaretur sualternicum. Demonstratus lyncurion id vocat, & fieri ex vrina lyncum bestiarum, è maribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atque candidum. Alij dixerere langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum iis vitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia arboribus effluere, quas electridas vocauit. Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum: illò vere fluctibus aduehi, & esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem vti eo, proximisque Teutonis vèdere. Huic & Timæus credidit, sed ^a insulam Baltiam vocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Niceas Solis radiorum succum intelligi voluit. Hos circa occasum credit vehementiores in terram actos, pinguem sudorem in ea parte Oceani relinquere, deinde æstibus in Germanorum litora eiici. Et in Ægypto nasci simili modo, & vocari Sacal: item in India, gratiusque thure esse Indis. In Syria quoque fœminas verticillos inde facere, & vocare harpaga, quia folia & paleas vestiumque fimbrias rapiat. Theophrastus Oceano id exæstuante ad Pyrenæi promontorium eiici: quod & Xenocrates credidit, qui de iis nuperrimè scripsit. Viuit adhuc Asarubas, qui tradidit iuxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri vocant electrum. Hunc Sole excafactum è limo dare electrum fluitans. Mnesias Africae locum Sicyonem appellatum, & Crathin amnem in Oceanum effluentem è lacu, in quo aues, quas meleagridas & penelopas vocat, viuere. Ibi nasci ratione eadem, qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit, iuxta Syrtim magnam hortum Hesperidum esse, ex quo in stagnum cadat, colligi verò à virginibus Hesperidum. Ctesias Indis flumen esse Hypobarum, quo vocabulo significetur omnia vasa ferre

^a Insulã hanc
supra lib. 4. c.
13. ex eiusdem
Timæi senten-
tia Banno-
mannã nomi-
nat. Quis sit, vt
aut hic locus
ex illo, aut ille
ex hoc sit resti-
tuendus.

bona: fluere à Septentrione in exortium Oceanum iuxta montem syluestrem arboribus electrum ferentibus. Arborea eas aphytaoras vocari, quæ appellatione significetur prædulcis suauitas. Mithrydates in Germaniæ litoribus esse insulam, vocarique eam Oserictam, cedri genere syluosam: inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantum in Italia, verum etiam thicium vocari, à Scythis verò sacrium, quoniam & ibi nascatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus Poëta, quod equidem miror tanta grauitate cothurni, & præterea vitæ fama, aliàs principe loco genitus Athenis, rebus gestis, exercitu ducto. Hic ultra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum auium Meleagrum deflentium. Quod & credidisse eum, vel sperasse aliis persuaderi posse, quis nõ miretur? quàm ve pueritiam tam imperitam posse reperiri, quæ 10 auium ploratus annuos credat, lacrymasve tam grandes, auésque è Græcia, vbi Meleager perit, ploratum isse in Indos? Quid ergo? non multa æquè fabulosa produnt Poëtæ? Sed hoc ea in re, quæ quotidie inuehatur atque abundet, & hoc mendacium coarguat, serio quenquam dixisse, summa hominum contemptio est, & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum, & lyncurio, & medicina.

C A P.

I I I.

Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari gleffum: itaque & à nostris vnã insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare 20 ibi classibus rem gerente Austraiam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia: densatur rigore vel tepore autumnali. Cùm intumescens æstus rapuit ex insulis, certè in litora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur atque cõsidere in vado: quod arboris succum esse prisca nostri credidere, ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tedæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maximè prouinciam. Inde Veneti primùm, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabulæ videtur causa, hodièque transpadanarum agrestibus fœminis, monilium vice succina gestantibus, maximè decoris gratia, sed & medicina: quando tõsillis creditur resistere, & faucium vitis, vario genere aquarum iu- 30 xta illos infestante guttura ac vicinas carnes. D. C. ferè M. pas. à Carnunto Pannoniæ, abest litus id Germaniæ, ex quo inuehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc cõmercia & litora peragravit, tanta copia inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarètur, arma verò & libitina totusque vnus diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit x i j. librarum. Nasci & in India certum est. Archelaus, qui regnauit in Cappadocia, illinc cortice inhærente tradit aduehi rude, poli- rique adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primò destillare, argumèto sunt quædam intus translucencia, vt formicæ aut culices, lacertæque, quas adhæsisse musteo nõ est du- bium, & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec 40 his, nec cereis pretium. Fuluis maior autoritas. Ex iis etiamnum amplior translucenti- bus, præterquam si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse, non ignem, placeat. Summa laus Falernis à vini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoque notũ fieri oportet, quocunque libeat, tingi, hædorum sæuo & anchusæ radice: quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta caloris anima trahunt in se paleas ac folia arida, ac philyras, vt magnes lapis ferrum. Ramèta quoque eius in oleo addita flagrant dilucidius diutiùsque, quàm lini medulla. Taxatio in deliciis tanta, vt hominis quamuis parua effigies, viuorum hominum vigintiùmque pretia superet, prorsus vt castigatio vna non sit satis. In Corinthiis æs placet auro argentoque misto, in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & 50 crystallinorum diximus gratiam: vniones, quod capite circumferuntur, gemmæ digitis:

in omnibus denique aliis vitiis ostentatio aut vsus placet: in succinis deliciarum tantùm conscientia. Domitius Nero in cæteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis sue Popeæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine succina appellando. Et quoniam nullis vitiis defunt pretiosa nomina, ex eo tertius quidam hic colos cœpit expeti à matronis. Vfus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus ad alligari amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicumque ætati contra lymphationes prodesse tradit: & vrinæ difficultatibus potum, ad alligatumque. Hic & differentiam nouam attulit appellando chryseletrum, quasi coloris aurei, & matutino gratissimo aspectu, rapacissimum ignium, & si iuxta fuerint, celerrimè ardescens.

10 Hoc collo ad alligatum, mederi febribus & morbis: tritum cū melle ac rosaceo aurium vitiis: & si cum melle Attico cõteratur, oculorum quoque obscuritatibus. Stomachi etiã vitiis vel per se farina eius sumpta, vel cum maltiche ex aqua pota. Succina etiam gemmis, quæ sunt translucida, adulterãdis magnum habent locum, maximè amethystis, cum omni, vt diximus, colore tingantur. De lyncurio proximè dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex vrina quidem lyncis, sed egestã terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum vsui. Esse autem, qualem in igneis succinis, colorem, scalpique. Nec folia tantùm aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec visam in æuo

20 nostro gemmam vllam ex appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo potu elidi, & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiã. Nunc gemmarum cõfessa genera dicemus, à laudatissimis orsi. Nec verò id solum agemus, sed ad maiorem vtilitatem vitæ obiter coarguetur Magorum infanda vanitas, quando illi vel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis, & margaritis.

CAP. IIII.

Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus & iis admodum paucis cognitus, vnus modò in metallis reperi-
tus, perquam rarò comes auri, nec nisi in auro nasci videbatur. Veteres eum in Æthiopum tantùm metallis inueniri existimauere, inter delubrum Mercurij atque insulã Meroën, dixeruntque nõ ampliorem cucumis semine, aut colore dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur: Indici, non in auro nascentis, sed quadã crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt, & laterum sexangulo la uore turbinatus in mucronem, aut duabus contrariis partibus, quò magis miremur, vt si duo turbines latissimis suis partibus iungantur: magnitudine verò etiam auellanæ nuclei. Similis est huic quidem Arabicus, minor tantùm, similiter & nascens: cæteris pallor gentis, & in auro nõ nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, vt ferum vtrinq; dissulset incudelque etiam ipsæ dissiliat. Quippe duritia inenarrabilis est, simulque ignium victrix natura, & nunquam incalescens. Vnde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Vnum ex iis vocat cenchron, quod est milij magnitudi-

30 ne. Alterum Macedonicum in Philippico auro repertum: & hic est cucumis femini par. Post hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens in æreum colorem, sed in medicina, vt dicemus, efficacissimus. Post huc est siderites ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilis. Nã & ictibus frangitur, & alio adamante perforari potest: quod & Cyprio euenit: breuitérque, vt degeneres, nominis tantùm autoritatem habent. Idq; quod totis voluminibus his docere & mandare conati sumus, de discordia rerum concordiaque, quam antipathiam ac sympathiam appellauere Græci, non aliter clariùs intelligi potest. Siquidem illa inuicta vis duarum violentissimæ naturæ rerũ ferri ignisque contemptrix, hircino rumpitur sanguine, nec aliter quàm recenti calidòque macerata, & sic quoque multis ictibus, tunc etiã, præterquàm eximias, incudes, malleòsque fer-

50 reos frangens. Cuius hoc ingenio inuentum? quòve casu repertum? aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti, & in fœdissimo animalium? Numinum profectò

muneristalis inuentio omnis est. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, sed voluntas. Et cum feliciter rumpere contingit, in tam paruas frangitur crustas, vt cerni vix possint. Expetuntur à scalptoribus, ferroque includuntur, nullam non duritiam ex facili cauantes. Adamas diffidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metusque vanos expellit à mète: & ob id quidam eum anachiten vocauerunt. Metrodorus Scepsius, in eadem Germania & Baltia insula nasci, in qua & succinum, quod equidem legerim, solus dicit: & præfert Arabicis: quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos Indicis Arabicisque margaritis pretium est, de quibus in nono diximus volumine inter res marinas. 10

De smaragdi generibus, & gemmis viridibus & translucidis CAP. V.

Tertia autoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis. Nullius coloris aspectus iucundior est. Nam herbas quoque virentes frondésque auidè spectamus. Smaragdos verò tantò libentius, quoniã nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea foli gemmarum contuitu oculos implent nec fatiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur visu, inficientes circa se repercussum aëra, non Sole mutati, non vmbra, non lucernis, semperque sensim radiantes, & visum admittentes, ad crassitudinem sui facilitate translucida: quod etiam in aquis non fit. Iidem plerunque & cõcaui, vt visum colligant. Quapropter decreto hominum iis parcitur scalpi vetitis. Quamquam Scythicorum Ægyptiorumque duritia tanta est, vt nequeant vulnerari. Quorum verò corpus extensum est, eadem, qua specula ratione supini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eorum duodecim: Nobilissimi Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. Nullius maior austeritas, nec minus vitij. Et quantum smaragdi à gemmis distant, tantum Scythici à cæteris smaragdis. Proximam laudem habent, sicut & sedem, Bactriani, quos in commissuris saxorum colligere dicuntur Etesii flantibus. Tunc enim tellure internitent, quia iis vêtis maximè harenæ mouetur. Sed hos minores multò Scythicis esse tradunt. Tertium locum Ægyptij habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprij obtinent: dósque eorum est nec in colore liquido nec diluto, verum ex humido pingui, quaque perspiciatur, imitate translucidum mare: pariterque translucet & nitet, hoc est, colorem expellit, & aciem recipit. Ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, vt territi instrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatem piscatoribus, donec mutauere oculis gemmas. Sed & vitia demonstrari oportet in tam procliui erratu. Sunt quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria, sicut in homine. Ergo Cyprij variè glauci, magisque ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenorem illù Scythicæ autoritatis non semper custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit vmbra, surdusque fit color: qui improbat⁴⁰ tur etiam dilutior. Hinc genera distinguuntur. Sunt aliqui obscuro, quos vocant cæcos: alij densi, nec è liquido translucidi: quidam varia nubecula improbat. Aliud est hoc, quam vmbra, de qua diximus. Nubecula enim albicantis est vitium, cum viridis non pertransit aspectus, sed aut intus occurrit, aut excipit in fine visum candor. Hæc coloris vitia: illa corporis, capillamentum, sal, plumbago. Ab iis Æthiopici laudantur à Copto dierum trium itinere, vt autor est Iuba, acriter virides, sed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit Hermineos & Persicos. Illos extumescentes pinguit: Persicos verò non translucidos, sed iucundi tenoris, visum implere, quem non admittant, felium pantherarumque oculis similes. Nanque & illos radiare nec perspicere. Eosdem in Sole hebetari, vmbri refulgere, & longius, quam cæteros, nitere. Omnium horum etiamnum vitium, quod fellis colorem aut aëris habet. In Sole dilucidi quidem 50 dem

dem ac liquidi, sed non virides. Hæc vitia & Atticis maximè sentiuntur in argentariis metallis repertis in loco qui Thoricos vocatur, semper minus pingues, & è longinquo speciosiores. Frequens & iis plumbago, hoc est, vt in Sole plumbei videantur. Illud peculiare, quòd quidam ex iis senescunt, paulatim viriditate euanida, & Sole læduntur. Post hos Medici plurimum viriditatis habent, interdum & è sapphiro. Ii sunt fluctuosi, ac rerum imagines complexi, vt verbi gratia papauerum aut auium, pinnarumq; vel catulorum aut similium. Qui non omnino virides nascuntur, vino & oleo meliores fiunt: neq; est aliorum magnitudo amplior. Carchedonij nescio an in totum exoleuerint, postquam metalla æris ibi defecerunt: & semper tamen vilissimi fuere minimique. Iidem fragiles, 10 sed colore incerti, & virentium in caudis pauonum columbarumque collo plumis similes, ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi quidem squamosique. Peculiare erat in his vitium sarcion appellatum: hoc est quædam gemmæ caro. Mons iuxta Carchedonem, in quo legebantur, smaragdites vocatus est. Iuba est autor, smaragdum quem cholon vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem, quem alabastriten Ægyptij vocant. Complures verò è proximis Laconicos in Taygeto monte erui Medicis similes, & alios in Sicilia. Inferitur smaragdis & quæ vocatur tanos, è Persis veniens gemma, ingrata viridis, atque intus fordida. Item chalcosmaragdos è Cypro, turbida æreis venis. Theophrastus tradit in Ægyptiorum commentariis reperiri, regi eorum à rege Babylonio missum smaragdum munere iiii. cubitorum longitudine, & trium 20 latitudine. Et fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscum è iiii. smaragdis xl. cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorum. Se autem scribente, esse in Tyro Herculis templo stantem pilam è smaragdo, nisi potius pseudosmaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inuentum ex dimidia parte smaragdum, ex dimidia iaspidem, nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Plistonices, paulò antè scriptum reliquit, esse etiam nunc in labyrintho Ægypti colosseum Serapin è smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certè similem habere berylli videntur, in India originem habentes, raro alibi reperti. Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis, quoniam hebescunt, ni color surdus repercussu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundem. Probatissimi sunt ex 30 iis, qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocantur chrysoberylli, & sunt paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque chrysoprasus. Quarto loco numerantur hyacinthozones. Quinto quos aëroides vocant. Post eos autem cerini: ac deinde oleagini, hoc est, colore olei. Postremi crystallis ferè similes. Hi capillamenta habent, sordisque, alioquin euanidi, quæ sunt omnium vitia. Indi mirè gaudent longitudine eorum, solisque gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint: ob id perforatos elephantorum setis religant. Et alios conuenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus. Ideo cylindros ex iis facere malunt, quàm gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. 40 Quidam & angulosos putant statim nasci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additòque auro repercussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præter iam dicta eadem ferè, quæ in smaragdis, & pterygia. In nostro orbe aliquando circa Pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas crystallo inuento adulterare repererunt, sed præcipuè beryllos.

De opali generibus, & vitiis, & experimentis, & variis gemmis.

CAP. VI.

MInimum, iidemque plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tantum cedentes. India sola & horum est mater. Atque ideo eis pretiosissimam gloriam compositores gemmarum & maximè inenarrabilem difficultatè dederunt. Est enim in iis carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura, est smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Alij summo fulgoris argumèto colores pigmentorum æquauere: alij sulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accensi. Magnitudo 50

nucem auellanam æquat, insigni apud nos historia. Siquidem extat hodiè que huius generis gemma, propter quam ab Antonio proscriptus Nonius Senator est, filius Strumæ Nonij eius, quem Catullus poëta in sella curuli visum indignè tulit, auis que Seruilij Noniani, quem Consulem vidimus: illè que proscriptus fugiens, hunc è fortunis suis omnibus anulum abstulit secum, què certum est festeriis viginti millibus æstimatum. Sed mira Antonij feritas atque luxuria, propter gemmam proscibentis: nec minor Nonij contumacia, proscptionem suam amanti, cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquunt, propter quas se periclitari sciunt. Vitia opali, si color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut crystallum, aut grâdinem: si sal interueniat aut scabritia, aut puncta oculis occurrantia: nullòsque magis India similitudine indiscreta vitro adulterat. 10 Experimentum in Sole tantum. Falsis enim contra radios libratis digito ac pollice, vnus atque idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde variat, & plus huc illucque spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiã pleriq; appellauere pæderota. Sunt & qui priuatum genus eius faciunt, sanganonque ab Indis vocari dicunt. Traduntur nasci & in Ægypto, & in Arabia, & vilissimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaso & Cypro. Quippe opali gratiam habet: sed mollius nitet, raro non scaber. Summa coloris ex ære & purpura constat: viriditas smaragdi deest. Constatque melior ille color, cuius fulgor vini colore fuscatur, quam qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit, mulierum maximè senatusconsulto. Minus certa sunt, de quibus & viri iudicant. Singulorum enim libido singulis pretia facit, & præcipuè regum. 20 Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonychas. Primus autem Romanorum sardoniche vsus est prior Africanus, vt tradit Demonstratus, & inde Romanis hanc gemmã fuisse celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardoniches olim, vt ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc est, velut carnibus vngue hominis imposito, & vtroque translucido. Talèsque esse Indicas tradunt, Ismenias, Demonstratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non traluceat, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum vestigio Arabica sunt, cæperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, & vnguem: creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has Indis nõ habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ aliàs magnitudinis, vt inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ propè gemmarum scalptæ, ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, vt ipsi quoque iis gauderent. Vtiturque perforatis vtique vulgus tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumentum. Arabica excellunt cãdore circuli prælucido atque non gracili, neque in recessu gemmæ aut in deiectu renitente, sed in ipsis vmbonibus nitente, præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis cereum aut corneum inuenitur, etiam circuli albi: quædam in iis cælestis arqus anhelatio est. Superficies verò locustarum maris crustis rubentior. Iam melleæ aut fæculentæ (hoc enim nomen est vitio) improbantur, & si zona alba fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno 40 interpellari placet. Sunt & Armeniaca, cætera probandæ, sed pallida zona. Exponenda est & onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam trãsilit ex lapide Carmania. Sudines dicit in gemma esse cãdorè vnguis humani similitudine: item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneã, cingentibus candidis venis oculi modo, interuenientibus quarundam oculis obliquis venis, Sotacus & Arabicam onychem tradit: sed eam à cæteris distare, quòd Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis pluribusve, aliter quam in sardoniche Indica. Illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi & amethysti, totumque id genus abdicat. Veram autem onychem pluri- 50 mas variãsque cum lacteis zonis habere venas, omnium in trãsitu colore inenarrabili, &

in vnum

in vnum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differenda est, diuiduæ ex eodem nomine: obiterque ardentium gemmarum indicanda.

De generibus carbuncolorum, & vitis, & experimentis, & gemmis ardentibus.

C A P. VII.

PRincipatum habent carbunculi, à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id à quibusdam apyroti vocati. Horum genera, Indici & Garamantici, quos & Carchedonios vocauerunt, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adiciunt Æthiopicos & Alabandicos, in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabâdis. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores, at fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoque obseruant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam lucidius, ac magis cæteris in Sole flagrantes. Optimos verò amethystizontas, hoc est, quorum extremus igniculus in amethysti violam exeat: proximos illis, quos vocant fyrtitas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem vbiçunque maximè Solis repercussu. Satyrus Indicos non esse claros dicit, ac plerunque sordidos, ac semper fulgoris retorridi: Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, sed cõuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse^a positi, extremo visu nubillantè: si attollatur, exardescentem: ob id à plerisque hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidius ac liuidius ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse: Indicos etiam in sextarij vnus mensuram cauari. Archelaus Carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igne, vel Sole, & inclinatione acrius, quàm cæteros, excitari. Eosdè vmbra te tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra radios Solis & scintillare, ceras signantibus his liquefcere, quâuis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores esse, & è diuerso inclinatione hebetari scripsere: etiamnum in Carchedoniis maribus stellas intus ardere, fœminas fulgorem vniuersum fundere extra se. Alabâdicos cæteris nigriores esse scabrôsque. Nascuntur & in Thracia coloris eiusdem, ignem minimè sentientes: Theophrastus autor est, & in Orchomeno Arcadiæ inueniri, & in Chio: Illos nigriores, è quibus & specula fieri. Esse & Træzenios varios interueniētibus maculis albis: Itē Corinthios ex pallidiore candidos. Massilia quoque importari Bocchus & Olyssipone scripsit magno labore ob argillâ Sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius, quàm discernere hæc genera: tanta est in eis occasio artis, subditis per quæ translucere cogantur. Aiunt ab Æthiopibus hebetiores in aëto maceratos quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur vitro simillimè, sed cote deprehenduntur, sicut aliæ gemmæ factitiæ: mollior enim materia & fragilis: & centrosa scobe deprehenduntur & pondere, quod minus est vitreis: aliquando & pustulis argenti modo reluctantibus. Est & anthracitis appellata, in Thesprotia fossilis, carbonibus similis. Falsum arbitror, quod & in Liguria nasci tradiderunt, nisi fortè tunc nascebantur. Esse in iis & præcinctæ candida vena traditur: harum igneus color, vt superiorum est: peculiare quidem, quod iactatæ in ignem velut intermortuæ extinguuntur: contra aquis perfusæ exardescunt. Cognata est huic sandastros, quam aliqui Garamantiten vocât: nascitur in India loco eiusdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versa. Cõmendatio summa, quod velut in translucido stellantes, intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à siderum cognatione ab inspectoribus, quoniam ferè stellarum Hyadum & numero & dispositione stellantur, ob id Chaldæis in ceremoniis habitæ. Et hic mares austeritas distinguit, quodam vigore apposita tingēs. Indicæ quidem etiam hebetare visus dicuntur. Blandior fœminis flamma, alliciens magis, quàm accendens. Sunt qui præferât Arabicas Indicis, fumidæque chrysolitho illas similes dicunt. Ismenias verò negat poliri sandastros propter teneritatem, & ob id in magno errore sunt, qui sandareson vocant. Inter omnes constat, quantum numero stellarum accedat, tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquâdo similitudo nominis, sandaser, quod Nicanor sandaserion vocauit, alij sandaseron. Quidam verò hæc sandastron, illam sandareson, in India nascentem illam quoque, & loci nomē custodientem: mali colore,

^a vide nūc re-
ctius, posuit.

aut olei viridis, omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa Orthosiam, totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiore carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata à prælatis floribus. Et alias inuenio differentias: vnã quæ purpura radiet, alteram quæ cocco, à Sole excafactas, aut digitorum attritu, paleas & chartarum fila ad se rapere. Hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Nascitur apud Nasamonas in montibus, vt incolæ putant, imbre diuino. Inuenitur ad repercussum Lunæ, maximè plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in Ægypto circa Thebas nasci tradidit, fragiles, venofas, morienti carboni similes. Potoria vasa & ex hoc lapide & ex lychnite facta inuenio. Omnia autem hæc genera scilicet contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent. E diverso ad hæc sarda vtilissima, quæ nomen cū sardoniche communicauit. Ipsa gemma vulgaris, & primùm Sardibus reperta, sed laudatissima circa Babyloniã, cùm lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in saxi corde. Hocque modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis locis, sicut in Paro & Affo. In India trium generum: rubrum, & quod demum vocant à pinguedine, tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucet: crassiores sunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitati fulgent: scemina pinguiora sunt, & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos vsu frequentior. Hac certè apud Menandrum & Philemonem fabulæ superbiunt. Nec vllæ translucentium tardius suffuso humore hebetantur, oleoque magis, quam alio liquore. Damnantur ex iis melleæ, & validius testaceæ.

De generibus topazij, & callaidæ, & de gemmis viridibus non translucentibus.

CAP.

VIII.

Egregia etiamnum topazio gloria est, suo virenti genere, & cùm reperta est, prælatæ omnibus. Id accidit in Arabia insula, quæ Chitis vocatur: in qua Troglodytæ prædones, cùm diutius fame & tēpestate pressi, herbas radicisque effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai sententia est. Iuba topazon insulam in Rubro mari à cōtinente stadiis ccc. abesse tradit, nebulosam & ideo quæsitam sæpe nauigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarum lingua significationem habere quæredidit. Ex hac primùm importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater sequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, ac mirè placuisse, & inde factam statuam Arfinoæ Ptolemæi Philadelphii vxori quatuor cubitorum, sacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentissimi autores & circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt: & duo eius genera faciunt, prasoidem atque chrysopteron simile chrysoprasio. Eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. Est autè amplissima gemmarum. Eadem sola nobilissimam sentit: cæteræ Naxiis cotibus poliuntur. Hæc & vsu atteritur. Comitatur eam similitudine propior, quam autoritate, callais, è viridi pallens. Nascitur post auersa India apud incolas Caucaſi montis Phicaros ac Asdatis amplitudine conspicua, sed fistulosa ac fordium plena. Syncerior multo præstantiorque in Carmania. Vtrobique autem in rupibus inuiis & gelidis, oculi figura extuberans, leuiterque adhærens, nec vt agnata petris, sed vt apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet, simul & periculum terret. Ergo fundis è longinquo incessunt, & cum toto musco excutunt. Hoc vestigal, hocque gestamen diuites in ceruice gratissimum norunt. Hic census, hæc gloria à pueritia deiectorum numerum prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam ictu primo cœpere præclaras, multi insectando nullas. Et venatus quidem callaidis talis: sectura formantur, aliàs fragiles. Optimus color smaragdi: vt tamen apparet, ex alieno est quod placeant. Inclusæ decorantur auro, aurumque nullæ magis decent: Quæ sunt earum pulchriores, oleo, vnguento, & mero colorem deperdunt. Viliores constantius repræsentant: neque est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Arabia inueniri

cas

eas dicant in nidis auium, quas melancoryphos vocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Vilioris est turbæ prasius: cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret: tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referens, sed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Huic & amplitudo ea est, vt cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidem celerrimè. India & has generat, & nilion, fulgore hebeti ac breui, & cum intueare, fallaci. *Sudines* dicit & in Syuero Atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topazij, aut aliquando melleæ. Iuba in Æthiopia gigni tradit, in litoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomen trahere. Non translucet molochites spissius virens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantium custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret, & sæpe translucet iaspis, etiam si victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes, smaragdo similem Indi: Cypros duram glaucòque pingui: Persæ aëri similem: ob id vocatur aërizusa. Talis & Caspia est: cærulea circa Thermodoontem amnem: in Phrygia purpurea: in Cappadocia ex purpura cærulea, atque non refulgens. Amisos Indicæ similem mittit, Chalcedon turbidam. Sed minus refert nationes, quam bonitates, distinguere. Optima ergo, quæ purpuræ quicquam habet: secunda, quæ rosæ: tertia, quæ smaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur Borea, cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa, quæ vocatur aërizusa. Similis est & Sardæ, imitata & violas. Non minus multæ species reliquæ, sed omnes in vitio cæruleæ aut crystallo similes, aut myxis. Item terebinthizusa, improprio (vt arbitrator) cognomine, velut è multis eiusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores funda clauduntur, id est patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Vitium est & breuis in iis nitor, & longè splendens, & sal, & omnia, quæ in cæteris. Et vitro adulterantur, quod manifestum fit, cum extrà fulgorem spargunt, atque non in se continent: nec diuersæ, quas sphragidas vocat, publico gemmarum dominio iis tantum dato, quoniam optimè signent.

De iaspide generibus.

CAP. IX.

Totus verò Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis smaragdo similis est: & transuersa linea alba media præcingitur, & grammatis vocatur: quæ pluribus, polygrammos. Libet obiter vanitatem Magicam hinc quoque coarguere, quoniam hanc concionantibus vtilem esse prodiderunt. Est & onychipuncta, quæ iasponyx vocatur, & nubem complexa, & niues imitata. Hæc stellata rutilis punctis est, & sali Megarico similis: & veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur. Magnitudinem iaspidis vnde cimenciarum vidimus, formatamque inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per se cyanos, accommodato paulò antè iaspidis nomine, colore cæruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Ægyptia. Adulteratur maximè tinctura, idque in gloria regis Ægyptij ascribitur, qui primus eam tinxit. Diuiditur autem & hæc in mares fœminasque. Inest ei aliquando & aureus puluis, non qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cæruleæ & sapphiri, raròque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucidæ. Præterea inutiles sculpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quæ sunt ex iis cyanei coloris, mares existimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, & ab illis descendentes. Principatum amethysti Indicæ tenent. Sed in Arabia quoque parte, quæ finitima Syriæ Petrea vocatur, & in Armenia minore, & in Ægypto, & in Gallia reperiuntur: sordidissimæ autem vilissimæque in Thaso & Cypro. Causam nominis afferunt, quòd vsque ad vini colorem accedens, prius quam eum degustet, in violam desinat: fulgòrque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens. Perlucent autem omnes violaceo colore, sculpturis faciles. Indicæ absolutum felicitis purpuræ colorem habent: ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundit autè eum aspectu leniter blandum, neque in oculos, vt carbunculi, vibrat. Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi sacon vocant, talem gemmam facodion. Dilutior ex eodem sapinos vocatur. Eadem paranites in

contermino Arabiae, gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam crystalli descendit, albicante purpuræ deiectu. Hoc & minimè probatur, quando præcellens debet esse in suspectu velut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas vocari, alij anterotas, multi Veneris gemmam, quòd maximè videtur decere & specie & colore extremo gemmæ. Magorum vanitas resistere ebrietati eas promittit, & inde appellatas. Præterea si Lunæ nomen ac Solis scribatur in iis, atque ita suspendantur è collo capillis cynocephali vel plumis hirundinis, resistere veneficiis. Iam verò quoquo modo adesse reges adituris. Grandinem quoque auertere, ac similia, & locustas, precatione addita, quæ demonstrant. Nam è smaragdis quoque similia promissere, si aquilæ scalperentur, aut scarabæi: quæ quidem scripsisse eos non sine contemptu & irrisu generis humani arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos, tamen è vicino descendens. Differentia hæc, quòd ille emicans in amethysto fulgor violaceus, dilutus est in hyacintho. Primo quoque aspectu gratus, euanescit antequam fatiet, adeoque non implet oculos, vt penè non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos Æthiopia mittit & chrysolithos, aureo colore translucentes. Præferuntur iis Indicæ, & si variæ non sint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ sunt & variæ, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quæ lymphidæ contigere, veluti scobe sua refertæ. Optimæ verò sunt, quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur orichalcum. Tametsi iam expertes gemmarum vsu appellantur aliqui & chryseletri, in colorem electri declinantes, matutino aspectu iucundiore. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam in iis duræ sunt rufæque, quædam molles & fordidæ. Bocchus autor est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam. Et chrysolithon xij. pondo à se visam. Fiunt & leucochrysi, interueniente candida vena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & vitreis similes, veluti croco refulgentes. Vitreæ verò, vt visu discerni non possint. Tactus autem deprehendit, tepidior in vitreis. In eodem genere sunt melichrysi, veluti per aurum syncero melle translucente, quas India mittit, quanquam ad iniuriam fragiles. Eadem & xyktion parit, plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pæderos: quanquam potest quæri, an in colore numerari debeat toties iactati per alienas pulchritudines nominis, adeò decoris prærogatiua in vocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in translucidam crystallum viridis suo modo aër, simulque purpura, & quidam vini aureus nitor, semper extremus in visu: sed purpura coronatus madere singulis videtur his, & pariter omnibus. Nec gemmarum vlla est liquidior, capiti iucunda, suavis & oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos argenon vocatur. Proxima apud Ægyptios, vbi fenites. Tertia in Arabia, verum scabra. Mollius radiat Pontica, & Asiatica. Ipsæ verò molliores sunt, Galatica & Thracia & Cypria. Vitia earum languor, aut alienis turbari coloribus, & quæ cæterarum. Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quòd inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit, cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens, eademq; contraria Soli regerens candicantes radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est, quæ vocatur astrios, crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenes litoribus: intus à centro ceu stella lucet fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quòd astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari, quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrat & astroiten, mirasque laudes eius in Magicis artibus Zoroastrem cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse, & radiare candido, vt Solem. Est inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem siderum rapiens. Ipsa crystallina, splendoris cærulei, in Carmania nascens. Albâ esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam concusantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas

quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam, quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ, nigras rubentisque, ac similes eas esse securibus: per illas quæ nigrae sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes, easque betulos vocari: quæ verò longæ sunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam non aliubi inueniatur, quam in loco fulmine icto. Proximum cerauniæ nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam insula Rubri maris, quæ distat à Berenice vrbe sexaginta millia pass. cætera sui parte crystallus. Itaque quidam radicem crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumēto iris. Nam sub tecto percussa Sole species & colores arcus cælestis in proximos parietes eiacularur, 10 subinde mutans, magnæque varietate admirationem sui augens. Sexangulam esse, vt crystallum, constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaque, quæ maximos arcus facit simillimosque cælestibus. Est & alia iris ceræ similis, prædura: quam Horus crematam tufamque ad ichneumonum morsus remedio esse, nasci autem in Perside tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus, quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in trãuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas literarum ordine explicabimus.

20 *De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem.*

C A P. X.

A Chates in magna fuit autoritate, nunc in nulla est: reperta primùm in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, numerosa varietatibus diuersis mutantibus cognominata eius. Vocatur enim phassachates, cerachates, sardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, veit arbuscula insignis: antachates, cum vritur, myrrham redolens, coralloachates guttis aureis sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in Siculis vtique crediderim, quoniam primùm eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenta contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. Reddunt enim species fluminum, nemorum & iumentorum, etiam effeda & staticula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habent Thebis Ægyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæc quoque contra scorpiones validæ. Eadem autoritas & Cypriis est. Sunt qui maximè probent vitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia & circa Oetam, & in Parnasso, & in Lesbo ac Messene, similes limitum floribus, & Rhodo. Alij apud Magos differentia. Leoninæ pelli similes, potèntiam habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu earum tēpestates auerti, & prætereà flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additæ refrigerent: sed vt profint, leoninis iubis alligandas: nam hyænæ pelli similem abominantur, discordialem domibus. Eam verò, quæ vnus coloris sit, inuictam athleticis esse. Argumentum eius, quod 40 in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas subferuefacta, vnum colorem ex omnibus facit minij.

Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in Alabastro Ægypti, & in Syria Damasco, candore interstincto variis coloribus. Hæc cremata cum fossili sale ac trita, grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inuentas, crystallina specie, magnitudine fabæ: quibus Milonem Crotoniensem vsus in certaminibus, inuictum fuisse videri volunt. Andromas argenti nitorem habet, vt adamas, quadrata, semperque tessellis similis. Magi putant nomen impositum ab eo, quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem sit, an 50 alia, argyrodamas, autores non explicant. Antipathes nigra non translucet. Experimentum eius si coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ simile immissa. Eamque contra ef-

*9f. Drauid
ad holi. m. Afr.
descript. p. 207
/cyl.*

fascinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori simillima est, & hoc videretur, nisi abnueret duritia. Putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Aromatites & ipsa in Arabia traditur gigni, sed & in Ægypto circa Pyras, vbique lapidosa, & myrrhæ coloris & odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, coloris ferrei. Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo spleneticis alligari, inueniri que in nido Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habendam. Atizoën in India & in Perfide ac Ida monte nasci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Augites non multis alia videtur esse, 10 quam quæ callais. Amphitane alio nomine appellatur chryfocolla, in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura: affirmatürque natura eius, quæ magnetis, nisi quòd trahere quoque aurum traditur. Aphrodisiace ex candida rufa est. Asyctos septenis diebus calorem tenet ex calfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguuntibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Ægyptilam Iacchus intelligit, per album sarda nigræque vena transeunte: vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias secante flammea vena. Coptos & Batrachitas mittit: vnam ranæ similem colore: alteram ebori: tertiam rubentis è nigro. Baptes, mollis alioquin, odore excellit. Beli oculus albicans pupillam 20 pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum Deo dicatur. Aliam autem, quam Belum vocat, in Arbelis nasci Democritus tradit, nucis iuglandis magnitudine vitrea specie. Baroptenus siue baroptis nigra, sanguineis & albis nodis alligata dicitur, velut portentosa. Botrytes alia nigra est, alia pampinea, incipienti vuæ similis. Zoroastres crinibus mulierum familiorem Botrychytan vocat. Bucardia bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur. Brontia capitibus testudinum similis, & cum tonitruis cadens (vt putant) fulmine iccta restinguit, si credimus. Bolcæ nimbo inueniuntur, glebæ similitudine. Cadmitis eadem esset, quam Ostracitin vocant, nisi quòd hanc cæruleæ interdum cingunt bullæ. Callais sapphirum imitatur, candidior, & littoroso mari similis. Capnites quibusdam videtur suum 30 genus habere, plurimis spiris fumida, vt suo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis. Callainas ferunt plures coniunctos semper inueniri. Catochites Corsicæ lapis est, cæteris maior, mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Catopyrites in Cappadocia prouenit. Cepites, siue cepocapites, candida est, venarum nodis coeuntibus, candore imaginem regerens. Ceramites, testæ colorem habet. Cinædiæ inueniuntur in cerebro piscis eiusdem nominis, candidæ & oblongæ, euentuque mirandæ, si modò est fides, præfagire eas habitum maris nubo colore aut tranquillitate. Cerites ceræ similis est: Circos pyris: Corfoides canitie hominis: Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ: Corallis minio: gignitur in India & Syene. Craterites inter chrysolithum & electrum colorem habet, præduræ natura. 40 Crocallis cerasum repræsentat. Cissites circa Copton nascitur candida, & videtur intus habere partum, qui sentiatur etiam strepitu. Chalcophonos nigra est, sed illi- fa æris tinnitum reddit, tragædis, vt suadent, gestanda. Chelidonæ duorum sunt generum, hirundinum colore, & altera parte purpureæ, nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus est Indicæ testudinis, vel portentosissima Magorum mendaciis. Melle enim colluto ore imposita linguæ, futurorum diuinationem præstare promittunt: quintadecima Luna & silente, tota die: decrescante verò ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinantur. Ea verò, quæ sit aureis guttis, cum scarabæo deiecta in aquam feruentem, tempestates auerti. Chlorites herbacei coloris est, quam 50 dicunt Magi inueniri in metallicæ auis ventre, congenitam ei: ferròque includi iubent,

bent ad quædam prodigiosa moris sui. Choaspites à flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. Chrysolampis in Æthiopia nascitur, pallidi coloris die, noctu ignei. Chrysofophis aurum videtur esse. Cepionides in Æolidis Atarne, nunc pago, quondam oppido, nascuntur, multis coloribus translucens, aliàs vitreæ, aliàs crystallinæ, aliàs iaspideæ. Sed & fordidis tantus est nitor, vt imagines reddant, ceu specula. Daphniam Zoroastres morbis comitialibus demonstrat. Diadochus beryllo similis est. Diphris duplex, candida ac nigra, mas ac fœmina, genitale vtriusque sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mistis rubentibus maculis: ex aqua trita saporem vini facit, & ebrietati resistere putatur. Draconites siue draconia è cerebro fit draconum: sed nisi
10 viuentibus abscisso nunquam gemmescit, inuidia animalis mori se sentientis. Igitur dormientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi quærentes tradit, & viso dracone spargere somnifica medicamenta, atque ita præcidere. Esse autem candore translucido, nec postea poliri, aut artem admittere. Encardia cognominatur & cardisce: vna, in qua nigra effigies cordis eminet: altera, eodem nomine viridi colore, cordis speciem repræsentat: tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Enorchis candida est, diuisaque fragmentis testium effigiem repræsentat. Exhebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. Eristalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. Erotylos eadem amphicome & hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumeces in Bactris nascitur, silici similis, & capiti supposita visa nocturna oraculi modo red-
20 dit. Eumetren Beli gemmam, sanctissimi Deorum sibi, Assyrij appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Eupetalos quatuor colores habet, caruleum, igneum, minij, mali. Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. Eurotias situ videtur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes, ex qua Dij facile surgebant. Epimelas fit, cum in candida gemma supernè nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten vocat, similem proximè dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. Galactites ex vino colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten, tri-
30 tam lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem, infantium quoque alligata collo saluam facere dicitur, in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. Calaicos argyrodamanti similis est, paulo fordior. Inueniuntur autem binæ vel ternæ. Gasidanem Medi mittunt, coloris orobini, veluti floribus sparsam. Nascitur & in Arbelis. Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra se partum fateri concussa, concipere autem trimestri spatio. Glossopetra linguæ similis humanæ in terra non nascitur, sed deficiente Luna cælo decidere, & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus, promissi quoque vanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est, quam corallium: nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur. Emollit maria: fulminibus & typhoni resistere affirmant. Ge-
40 nianen eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in Æthiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis venis distincta. Causa nominis, quoniam deiecta in vas aque fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutat, maxime Æthiopica. Eadem extra aquam speculi modo Solem accipit, deprehenditque defectus, subeuntem Lunam ostendens. Magorum impudentiæ vel manifestissimum in hac quoque exemplum est, quoniam admista herba heliotropio, quibusdam quoque additis precationibus, gerentem conspici negent. Hephæstites quoque speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila. Experimentum est, si feruentem aquam addita statim refrigeret, aut si in Sole addita aridam materiam accendat. Nascitur in Coryco. Horminodes, ex argumento viriditatis in candida gemma vel nigra, & aliquan-
50 do pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexecontalithos in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomē adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione. Hiera-

cites alternat tota, miluini nigricans veluti plumis. Hammites ovis piscium similis est, & alia velut nitro composita, prædura alioquin. Hammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina somnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur, ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyæniæ ex oculis hyæniæ, & ob id in vase inueniri dicuntur: & si credimus, linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hæmatites in Æthiopia quidem principalis, sed & in Arabia & Africa inuenitur, sanguineo colore, non omittenda promissis ad coarguendas barbarorum infidias. Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse, à rege etiã 10 aliquid petituris dedit, & litibus iudicisque interposuit: in præliis etiam eas salutes pronuntiauit. Est & alia eiusdem generis, quæ vocatur henui ab Indis, xanthos appellata Græcis, è fuluo candicans. Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum exprimunt. Icterias aliti lurido similis, ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis, latior prioribus, penè sine pondere venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendentibus. Iouis gemma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, in attritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida, puluereo aspectu. Ion apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet. Lepidotes squamas piscium variis coloribus imitatur. Lesbias Lesbi patriæ nomen ha- 20 bens, inuenitur & in India. Leucophthalmos rutila aliàs, oculi speciem candidam nigramque continet. Leucopetalos candorem niuis ex aureo distinguit. Libanochrothuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Limoniatas eadem videtur, quæ smaragdus. De lipare hoc tantum traditur, suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus Rhodio marmoris similis est aureis venis: politur ex marmore, amplitudine in angustias coeunte, vt inutilia exterantur. Leucochrysos fit chrysolito interalbicante. Menonia qualis sit, non traditur. Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inuenta: habet venas aurei coloris: sudorem reddit croci, saporem autem vini. Meconites papauera exprimit. Mitrax à Persis accepta est & Rubri maris montibus multicolor, contra Solem variè refulgens. Meroetes porracea lacte sudat. Morion Indica, quæ nigerrimo colore 30 translucet, vocatur pramnion: in qua miscetur & carbunculi colos, Alexandrinum: vbi sardæ, Cyprium. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ, quæ ad cætypas sculpturas aptantur. Myrrhites myrrhæ colorem habet, faciẽmque minimæ gemmæ, vnguenti odorem, attrita etiam nardi. Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis. Myrsinites melleum colorem habet, myrti odorem. Mesoleucos est, mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra vena quemlibet colorem secante per medium. Nasamonites est sanguinea, nigris venis. Nebrites Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena vrbs & gentis Persicæ nomen habet, similis hippopotami dentibus. Orca barbari nominis, è nigro fuluòque ac viri- 40 di & candido placet. Ombria, quam aliqui notiam vocant, sicut ceraunia & brontia cadere cum imbribus & fulminibus dicitur, eundemque effectum habere, quem brontia, narratur. Preterea in aras addita ea, traditur libamenta non amburi. Orites globosa specie, à quibusdam & siderites vocatur, ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior: altera achata similis, nisi quòd achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, vt aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon Barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De Obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non solum in Æthiopia Indiãque, sed etiam in Samnio, vt aliqui putant, & in litoribus Hispaniensis Oceani. Panchrus ferè ex omnibus coloribus 50 constat. Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum

rum cauetur. Paneros qualis sit, à Metrodoro non dicitur: sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit, ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Quidam hanc pansebaston vocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliumque effigies. Phloginos, quem & chryfiten vocant, ostrea Atticæ assimilata inuenitur in Ægypto. Phœnicites ex balani similitudine appellatur: Phycites algæ. Perileucos, filo ab ore gemmæ ad radicem vsque candido descendente. Pæantides, quas quidam gemonidas vocant, prægnâtes fieri & parere dicuntur, mederique parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum
 10 Tiresiæ inueniuntur, specie aquæ glaciata. Solis gemma candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam Chaldæi adhærescentem nauibus inueniunt, præsini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmam dat nigram, ac sine pondere, ligno similem. Sauriten in ventre viridis lacerti harundine dissecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem Lunæ continens, reddîtque eam in dies singulos crescentis minuentisque numero: nascique putatur in Arabia. Siderites ferro similis, litigio illata discordias facit: quæque nascitur in Æthiopia Sideropœcillos ex ea fit variantibus guttis. Spongites spongiæ nomen repræsented. Synodontites è cerebro piscium est, qui synodontes vocantur. Syrtitæ in litore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur è
 20 melleo colore croco refulgentes: intus autem stellas continent languidas. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur. Trichrus ex Africa nigra est, sed tres succos reddit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis, Persas apud quos gignitur, magnopere delectat, maculamque appellant. Thracia trium generum est, viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Tephritis nouæ Lunæ speciem habet curuata in cornua, quamuis cinerei coloris. Tecolithos oleæ nucleo similis, videtur: neque est ei gemmæ honos, sed lingentium calculos frangit pellitque. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in speciem rufi crinis. Veientana Italica gemma est, Veiis reperta, nigram materiam distinguente limite albo. Zanthenem in Media nasci
 30 Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in vino palméo & croco, ceræ modo lætescere, odore magnæ suauitatis. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconnesio marmoris similis, medio colore glauco. Zoronisios in Indo flumine nascitur: Magorum gemma esse narratur: neque aliud amplius de ea.

De gemmis, quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de iis, quæ à cæteris rebus.

CAP. XI.

Est etiamnum alia distinctio, quam equidem fecerim, subinde variata expositione. Si quidem à membris corporis habent nomina, Hepatites à iocinere, Steatites singulorum animalium adipe numerosa. Adadunephros eiusdem oculus dicitur: Deus & hic
 40 colitur Syris. Triophthalmos cum onyche nascitur, tres hominis oculos simul exprimens. Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echites viperæ, scorpites scorpionis aut colore aut effigie, scarites scari piscis, triglites mulli, ægophthalmos caprino oculo: item alia suillo. & à gruibus collo geranites, hieracites accipitris. Aëtites à colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites innatam repentis formicæ effigiem habet, scarabæorum cantharias. Lycophthalmos quatuor est colorum ex rutilo sanguinea: in medio nigrum candido cingitur, vt luporum oculi, illis per omnia similis. Taospauoni est similis, item aspidi, quam vocari chelidoniam inuenio. Arenarum similitudo est in hamochryso, velut auro harenis misto. Cenchrites milij granis velut sparsis. Dryites è truncis arborum: hæc & ligni modo ardet. Cissites in candido collucet
 50 edera foliis, quæ totam tenent. Narcissites venis etiam ædera distincta. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyren ab oliuæ nucleo dicta est: huius

aliquando inesse piscium spinæ videntur. Chalazias grandinum & colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suum frigus. Pyrites nigra quidem, sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat. Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrentur è medio fulminis radij. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flâma quæ non exeat. In Anthracitide scintillæ discurrere aliquando videntur. Enhydros semper rotunditatis absolute, in candore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor. Polytrix in viridi capillatur, sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chrysolithû aureus, chrysoprasum herbaceus, melleus melichrota: quamuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus, parte flauus, parte melleus: Crocian 10 croci, Polia canitiem quandam sparti indicat: eandem duriores, nigra Spartopolios. Rhodites à rosa est. Melites mali coloris, Chalcites æris, Sycites fici. Ratio nominum non est in Borsycite, in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus: nec gemite, velut in petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines deorum: Synochitide vmbas inferorum euocatas teneri: Dendritide alba defossa sub arbore, quæ cædatur, securis aciem non hebetari. Et sunt multo plures, magisque monstrificæ, quibus Barbari dædere nomina, confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

Est, redanda,
neque est: a ve
tustis codicibus.
Dependent e-
nim hæc ab eo
quod præcessit,
Colos appella-
uit, &c.

De gemmis nascentibus & factitijs, & figuris gemmarum.

C A P. X I I.

20

Gemmæ nascuntur & repente nouæ ac sine nominibus: vt Lampfaci in metallis aurariis vna inuenta, quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit, vt autor est Theophrastus. Cochlides quoque nunc vulgatissimæ, fiunt verius, quam nascuntur: in Arabia repertis ingentibus glebis, melle excoqui tradunt septenis diebus noctibusque sine intermissione: ita omni terreno vitiosoque decusso purgatam puramque glebam artificum ingenio variè distribui in venas, ductusque macularum quam maximè vendibili ratione sectantium: quondamque tantæ magnitudinis fecere, vt equis regum in Oriente frontalia atque pro phaleris pensilia facerent. Et aliàs omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt, præcipuè Corfici, in omni alio vsu aciora abhorrentes. Quæ variæ sunt, & ad nouitatem accedere calliditate ingeniorum contigit, vt nomen vsitatum non habeant, physes appellat, 30 velut ipsius naturæ admirationem in iis venditantes, cum finis nominum non sit, quæ persequi non equidem cogito, innumera ex Græca vanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiam plebeiis rarorum generum, dictu dignas distinxisse satis erat. Illud verò meminisse conueniet, incrementibus variè maculis ac verrucis, linearumque interueniente multiplici ductu & colore, mutari sæpius nomina in eadem plerumque materia. Nunc communiter ad omnium gemmarum obseruationes pertinētia dicemus, opiniones secuti autorum. Cauæ aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblonga maximè probatur, deinde quæ vocatur lenticula, postea b clypeidos & rotunda: angulosis minima gratia. Veras à falsis discernendi magna difficultas: quippe cum inuentum sit, ex veris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyches è cerauniis glutinã- 40 tur gemmis, ita vt deprehendi ars non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis. Quinimo etiam extant commentarij autorum, quos non equidem demonstrari, quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi, aliæque translucentes, sardonyx è sarda, item cæteræ ex alijs. Neque est vlla fraus vitæ lucrosior.

b clypei-
des

De ratione probandarum gemmarum.

C A P. X I I I.

Nos contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus, (quando etiam luxuriam aduersus fraudes muniri decet) præter illa, quæ in principalibus quibusque generibus priuatim diximus. Translucentes matutinò probari censent: aut si necesse est, in quartam horam, postea vetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum pon- 50 dere, si grauiores sentiuntur, posthæc corpore. Factitijs pustulæ in profundo apparent, scabritia

scabritia in cute, in capillamento fulgoris inconstantia, prius quam ad oculos perueniat, desinens nitor. Decussi fragmenti paulum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimento excusant mangones gemmarum. Recusant similiter & limæ probationem. Obsidianæ fragmenta veras gemmas non scarificant. Factitiæ scarificationis^a candicantiam fugiunt. Tantæque differentia est, vt aliæ ferro scalpi non possint, aliæ non nisi retuso, verum omnes adamante. Plurimum verò in his terebrarum proficit feruor. **Gemmiferi amnes** sunt Acesines & Ganges: terrarum autem omnium maximè India. Et iam peractis omnibus naturæ operibus, discrimen quoddam rerum ipsarum atque terrarum face-
 10 re conueniat. Ergo in toto orbe & quacunq; cæli cõuexitas vergit, pulcherrima est omnium, rebûsque meritò principatum naturæ obtinens, **Italia**, rectrix parensq; mundi altera, viris, fœminis, ducibus, militibus, seruitiis, artium præstantia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac salubritate cæli atq; temperie, accessu cunctarum gentium facili, litoribus portuosis, benigno ventorum afflatu, (etenim contingit recurrentis positio in partè
 20 vtilissimam, & inter ortus occasûsque mediã) aquarû copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicquid est, quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, iuueni. Ne equos quidem in trigariis præferri vllos vernaculis animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis cessit; & iis nunc in se grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorûmque sapores fundit. **Ab ea**, exceptis
 20 Indiæ fabulosis, proximè quidem duxerim Hispaniam, quacunq; ambitur mari.

^a Budeus in
 posterioribus
 in Pandecti
 Annotationi-
 bus legendum
 censet, candi-
 cãtia, septimo
 c. 4.

C. PLINII NATVRALIS HISTORIÆ

LIBRI XXXVII. ET VLTIMI

FINIS.

[Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

C. PLINII NATURALIS HISTORIAE

LIBER XXXVII ET VLTIMUS

PLINII

**L A R
M I N**

A V I
impos
postea
video
studio
mane
vt primus ha
appelleret, vetuit
tum à libraris d
Plinianis adie
felicior. Equide
stem, id publico
orum amicorum
sui rationem
arrogantiz ca
men libentius l
onem habeat
um proponim
nem secutus i
mplaria inter se
ris lectionis m
es? Me certe hi
is in his versor,
ipse autor plus m
quodam non e
at in secunda
ngulos scrupulo
vique ad calce
curus, nisi ipse
tatem deformat
quod quomodo
dior? Hic, qui
nem. Illi homi
ne vel alioqui co
reputus consens
tempus: sicubi h
prezidio) loc
lumerat, nonna
tam à nobis att
ca demum a
manuscriptis col
id & te hoc genu
mentis excitant.
tunc vult, quoc
M. D. XXX